

Stanley B., *Roma AŞ; İlk Çokuluslu Şirketin Yükselişi ve Çöküşü*, Çeviren: Rana Alpöz, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, 173 s. (ISBN: 978-605-9389-19-8)

Bu yazıda tanıtımını yapacağımız *Roma AŞ; İlk Çokuluslu Şirketin Yükselişi ve Çöküşü* isimli kitap *Fortune* dergisi yazarı Gil Schwartz tarafından Stanley Bing müstear ismiyle kaleme alınmıştır. İlk kez 2006 yılında Norton & Company tarafından *Rome Inc.* adıyla basılan kitabın dilimize çevirisi Rana Alpöz tarafından yapılmış ve Koç Üniversitesi yayını olarak Kasım 2016'da satışa sunulmuştur. “Önsöz”, “Sonsöz: Ne Öğrendik?” ve “Dizin” dışında 11 bölümden oluşan kitap toplamda 173 sayfaya sığdırılmıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi yazar Roma tarihini büyük ve çokuluslu bir şirketle özdeşleştirerek anlatmaya çalışmıştır.

Yazar, “İki Kardeşin Temelini Attığı Dürüst mü Dürüst Bir Aile Şirketi” başlıklı birinci bölümde Titus Livius’un anlattığı şehrin kuruluşu efsanesini doğru sayıp yakılan Troia şehrinde yola çıkan Aeneas ve ahfadının kurduğu Alba Longa’ya şehri ve onun yöneticilerini her şeyin başladığı yer olarak kabul etmiştir. Bu ortaklıkta Roma’nın kurucuları Remus ile Romulus’un büyük babalarını (Numitor) “iyi CEO” onun kardeşini, (Amulius; yazar bu isimlerden söz etmez) ise “kötü CEO” veya “kötü başkan” olarak kabul eder. Amulius’un kardeşini kızı ve torunlarıyla birlikte devre dışı bırakarak tahta tek başına hak iddia etmesi yazarı bu isimlendirmeyi ve ayrımı yapmaya itmiş olmalı. Ancak bilginin gerçekliği konusunda herhangi bir tereddüt gösterilmemiştir. Roma tarihçileri M.Ö. 1. yüzyılın son çeyreğinde yazan Titus Livius’un vatanperver amaçlarla Romalılara bir köken oluşturmak amacıyla bazı noktaları, özellikle yurt edinme ve Roma’nın kuruluş öykülerini abartılı olarak yazdığını kabul eder. Ancak yazarın bu bilgileri doğrulama ya da çürütme gibi bir amaç gütmeyeceği yalnızca literatürde anlatılanları yorumlama amacıyla olduğu baştan bellidir.

Remus ile Romulus’u ise yeni “yetme orta düzey yöneticiler” olarak isimlendirir. Böylece iki kardeşin kendi hakları olan tahtı büyük babaları adına ele geçirme girişimini orta düzey yöneticilerin eski, yaşlı ve kötü CEO’yu devirerek yönetimi ele geçirme mücadelesi olarak yansıtır. Alba Longa’nın “kötü başkan”ın elinden “iyi başkan”ın eline geçişini ise tarihin “ilk kurumsal el değiştirme işlemi” olarak adlandırır. İki kardeşten Romulus’un kurduğu Roma’ya şehri “şirketin genel merkezi” olarak adlandıran yazar, ayrıca onun üst düzey bir yöneticide bulunması gereken tüm vasıfları taşıdığını bildirir.

“İlk Satın Almalar ve Diğer Yağmalamalar” başlıklı ikinci bölümde genel olarak Sabin kadınlarının kaçırılması ile Etrüsk ve Latin kentlerine karşı verilen mücadele anlatılır. Bölümde ilk olarak *patricilerin* belirlenmesi senatonun kurulması konu edinilmiştir. Yazar burada sayıları 100 olan *patricilerin* en seçkin ve en yaşlı isimlerden oluştuğunu ve bunların şirkete ömür boyu danışmanlık yapmakla görevli olduklarını

Kitap Tanıtımı

söyler. Sabin kadınlarının kaçırılış öyküsünü anlattıktan sonra bu kadınların Romalılarla evlendirilmesi ve Sabinlerden Titus Tatius'un krallığı Romulus'la birlikte yönetmeye başlamasını ise ilk şirket birleşmesi olarak kabul eder. Ancak Sabin kralının kısa süre içinde hayatını kaybetmesi üzerine Romulus yeniden tek kral olur ve yazar bu durumu günümüz şirket birleşmelerinde sıkça yaşanan olaylara benzeterek birleşmeden sonra güçlü olan şirketin yavaş yavaş yönetimi ele geçirişine benzetir.

“Cumhuriyet: İyi Yönetilen Şirkete Övgü” başlıklı üçüncü bölümde senatonun işlevi ve önemi anlatıldıktan sonra *patricii* ve *plebler* arasındaki farklar ve *pleblerin* hak elde etmek amacıyla verdiği mücadele anlatılır. Pleblerin ilk isyanda şehirdeki görevlerini bırakarak yakındaki bir tepeye çekilmelerini ise “grev” olarak isimlendirir. Gerçi bu fikir daha önce birçok Roma tarihçisi tarafından dile getirilmiş ve bu olayın tarihteki ilk toplu grev girişimi olduğu söylenmişti. Yine de genç şirketin (devletin) M.Ö. 5-4. yüzyıllarda maruz kalacağı sıkıntılar bunlarla sınırlı değildir. Gallilerin kenti (genel merkezi) yağmalaması sırasında ve sonrasında birçok Latin kenti Roma'dan kopmuştu, ancak tehlike savuşturulduktan sonra bu kentlerle yeni birer müttefiklik anlaşması yapıldı, yazar bu süreci Roma ile daha önce iş yapmış olan bağımsız şirketlerin kendilerini ana şirkete daha uyumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılmaları ile sonuçlandığını bildirir. Bu bakımdan ele alındığında daha güçlü şirketler (Galliler) karşısında geri adım atmak zorunda kalan şirketin (Roma) daha zayıf şirketler (Latin kentleri) karşısında ezici bir askeri güç kullanmasını başarılı bir şirket stratejisi olarak görür. Böylece ortaya çıkan Cumhuriyet yönetimini övgüye değer bulur.

Yazar, “Savaş, Sava, Daha çok Savaş” başlıklı dördüncü bölümde cumhuriyet yönetiminde güçlenen Roma'nın artan gücüyle çevresindeki toprakları ele geçirişini, buna karşılık Roma vatandaşlığı gibi somut olmayan bir ürünle ortaya çıkıp fethettiği yerlerdeki insanları Romalı ya da Roma vatandaşı yaptığını söyler. Roma vatandaşlığı kurumsal bir şirketin satışa çıkardığı somut olmayan bir satış ürünü olarak görülmüştür. Yazar ayrıca savaşın işlerin arasına sıkıştırılan engeller olmadığını, bizzat şirketin asıl faaliyet alanı olduğunu da dile getirmiştir.

“Çılgın Cumhuriyetçiler” başlıklı beşinci bölümde Roma'nın Batı Akdeniz dünyasını, özellikle Kartaca, Makedonya, Yunanistan gibi köklü ve büyük devletleri ele geçirişini ise yeni satın almalar olarak görür. Tahmin edileceği gibi bu dönemdeki gelişmeler Roma'nın artık çokuluslu bir şirket olmaya başladığı anlamına gelir ve yazar dikkat çekmediyse de fethedenlerin kültürel yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur.

“İlk Kodaman: Marius” adlı altıncı bölümün konusu Marius'tan Iulius Caesar'a kadar başa geçen diktatörlerin şirkete getirdikleri ve şirketten götürdükleridir. Yazar elinde güç bulunduran yönetici tipini iş dünyasındaki karşılığı olan “kodaman” kelimesi ile nitelemiştir. Roma tarihine biraz olsun aşina olanlar Marius'un ve onu takip edenlerin bu gücü halka ve orduya dayandırdığını, kişisel girişimleri ve bağlantıları sayesinde bu iki gücü arkalarına alarak yönetimi tek başlarına ele geçirdiklerini iyi bilir. Yazar, kodamanların öldürülme ihtimalinin başarı ihtimalinden daha çok olmasına karşın yalnızca yönetimi ele geçirmek değil, ona yeni bir şekil vermek isteğinde ve motivasyonunda oldukları için böyle bir girişime kalkıştıklarını, kendilerini dünyanın tepesinde oturur gibi gördüklerini ve başka bir görüntüyü kabullenemeyeceklerini

Kitap Tanıtımı

söyler. Ayrıca onların kavgacı ve gözü dñnmüş kişilikler olduğunu, bu özelliklerinin de tam olarak yönetici sınıfına uydüğünü dile getirir. Marius ise daha özel bir kişiliktir, yazar onun “Kendi efsanesine ve bu efsanenin şirket fikriyle örtüşmesine hayran” olduğunu söyler. Bölümün geri kalanında Marius’un icraatları, savaşları ve sürgünden dönerek Roma’yı nasıl geri ele geçirdiği anlatılır.

“Güzel Günlerin Sonu” başlıklı yedinci bölümde Marius’u ortadan kaldırdıktan sonra onun yerine geçen Sulla isimli yeni diktatörün döneminde yaşanan sıkıntılı günler konu edilir. Burada en üst düzey yönetimden temizlik görevlisine kadar tüm şirket çalışanlarının işten atılma, hatta öldürölme tehlikesiyle yaşadığı yıllar konu edilmiştir. Sulla kendi askeri yetkisine uymayan her kim olursa olsun ona karşı ezici gücünü kullanmaktan çekinmeyen bir yönetici tipi olarak yansıtılır.

“Julius Caesar ve Şirketin Yeniden İcadı” başlıklı sekizinci bölümde Roma cumhuriyetine yeni bir şekil veren, halk kahramanı Caesar’ın girişimleri aktarılmıştır. Yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla Bing cesareti ve girişimci ruhundan dolayı diktatör Caesar’a hayranlık duymaktadır. Marius, Sulla ve Pompeius hakkında söylediklerine bakıldığında aslen diktatör fikrine karşı olduğu anlaşılan yazar anlaşıldığı kadarıyla kendinden sonra gelecek olanlar için yeni bir düzen öngören, yani bir devlet (şirket) modeli oluşturabilen Caesar hakkında övgüler dizmiştir. Ayrıca, “ihtiraslı, duygusallıktan uzak, olağanüstü cesur, stratejik ve düzenbaz” oluşuyla “ardılı Augustus hesaba katılmazsa şirketin başına geçen en iyi yönetici” olduğunu söyler.

Devlet (şirket) modelinin Cumhuriyetten İmparatorluğa dönüşümü sırasında yaşanan olaylar “Antonius ile Augustus” başlıklı dokuzuncu bölümde anlatılmıştır. Yazar “ihtiraslı ve hayat dolu bir adam” olarak nitelediği Antonius’un asla bir CEO olamayacağını, karakterinin buna uygun olmadığını belirtir. Buna karşılık rakibi Octavianus (Augustus)’un kumaşında CEO’luk bulunduğu gibi kendisi genç yaşlarından beri Caesar’ın yanında bulunmuş, askeri girişimlerine katılmış ve övgüler almıştır. Caesar daha önceden evlat edindiği Augustus’u mirasçısı olarak seçmişti, ancak yazar buna bir anlam veremediğini, yeni yetme cılız birini nasıl olup ta kendisine veliaht olarak seçtiğine bir anlam veremediğini söylüyor ve belki de aralarında bir ilişki bulunduğunu ima ederek Augustus’un seçilmesine neden olarak bunu gösteriyor. Oysa tarihsel gerçekler bu ikisi arasındaki akrabalık bağlarını açıkça ortaya koymaya yeter. Caesar Augustus’un büyük dayısıdır. Antonius ve sevgilisi Kleopatra’ya karşı girişilen mücadeleden başarıyla çıkan Augustus, şirkete yeni bir şekil vermek amacıyla “orta düzey yöneticilere” ayrı bir önem vermişti. Yazar bu özelliğinden dolayı onun “gelmiş geçmiş en iyi CEO” olduğunu, “böylelikle markayı yeniden canlandırdığını” söyler. Mısır, dolayısıyla Afrika topraklarının Roma imparatorluğuna katılmasını ise “holdinglerin birleşmesi” olarak isimlendirir. Bununla birlikte “her kurumsal birleşmenin toplu bir temizlik gerektirdiğini”, bunu yapamayanların iş dünyasında “kaybedenler” olarak anıldığını dile getirir. Ona göre Augustus bu “topluların temizlik aşamasını” da sessizce ama başarılı bir şekilde tamamlamıştır.

“Şirket Ruhu İflas Ediyor” başlıklı onuncu bölümde Augustus’tan sonra başa geçen bir dizi yetenezsiz CEO tarafından şirketin iyiden kötüye evrilmesi konu edinilmiştir. Bu dönemde doğan bir dinin de etkisiyle şirket şeması “sekülerden dini bir yapıya” dönüşmüştür. Bu çok uzun bir sürede edinilen bilgi birikiminin ve şirket

Kitap Tanıtımı

geleneğinin kökten reddedilmesi anlamına geldiğinden toplu bir yıkıma neden olmuştur. Yine de yaklaşık beş yüz yıl daha ayakta kalıp değişime direnebilmiştir. Augustus'tan sonra başa geçen imparatorların kötü yönlerini bir bir sıralayan yazar bu beş yüz yıllık sürecin üst düzey yöneticiler tarafından değil de orta düzey yönetici sınıfı tarafından sürdürüldüğünü dile getirir. Yani imparatorlar lüks ve şatafat içinde yaşarken canı pahasına görev yapan geçici memurlar imparatorluğu ayakta tutmuştu. Bunu “iyi kazanca ve kurumsal haklara sahip olan hiçbir çalışanın şirketin batmasını istemeyeceği” fikriyle açıklar. Yani daha ilk baştan ortaya konmuş olan soyut ürün “Roma vatandaşlığı algısı” imparatorluğun ömrünü yarım milenyum kadar uzatmıştı.

“Roma İmparatorluğunun Gerilemesi ve Çöküşü” başlıklı on birinci bölüm Hıristiyanlığın devlet şeması üstündeki etkilerini tartışır ve değişen yönetim biçiminin eskisi kadar etkili olmadığını söyler. Bunun sonucu olarak şirket ikiye bölünmüş ve ana merkezden uzakta kurulan yeni genel merkez daha uzun süre kalıcı olmuştur. Bunu sağlayan kişi yeni dini de benimsemiş ve şirketin kendisine düşen bölümünde yeni kuralları uygulamıştır. Onun isminin markalaşması ve 7 imparator tarafından benimsenmesi de kurduğu yapının sağlamlığını göstermektedir.

Kitabın son bölümü olan “Sonsöz: Ne Öğrendik?” başlıklı bölümde yazar özetle Roma imparatorluğunun çokmediğini yalnızca şekil değiştirerek Roma Katolik Kilisesi'ne dönüştüğünü savunur. Daha önce asker kökenli CEO'ların yönettiği yerleri artık rahipler yönetmektedir. İmparator ve orta sınıf yöneticiler arasındaki ilişki de rahipler, kardinaler ve yazarın “büyük patron” olarak adlandırdığı yönetici (Papa; yazar bu ismi kullanmıyor, ancak okuyucunun anlaması için de elinden geleni yapıyor) arasında sürdüğünü dile getiriyor.

Roma imparatorluğunun uzun soluklu tarihini açıklamaya çalışan yazar bir tarihçi olmadığından olayların tarihsel gerçekliğe uygunluğunu sorgulamaksızın doğru kabul edip yorumlarını ona göre yapmış. Yine aynı nedenden dolayı geçmişte yaşamış kişileri ve kurumları günümüz değerleriyle yargılamak da onun düştüğü diğer bir hatadır. Birçok yerde kişileri, yöneticileri iyi ya da kötü olarak nitelemiş, “aptal Keltler”, “mankafa yöneticiler”, “suratsız Sulla” “Pön üniforması giyen salaklar” gibi nitelermeleri ya da Romalılardan söz ederken “bizimkiler” demesi onun olaylara tarafsız yaklaşmadığını da gösteriyor.

Küçük bir hata; Marius'un gücü ele geçirdikten sonra hububat dağıtımı sırasında olaya müdahalesinden söz edilen bölümde “hububat” kelimesi yerine “mısır” kelimesi kullanılmış burada İngilizce metindeki “corn” kelimesinin hububat ya da tahıl olarak çevrilmesi gerekirdi.

Yazar, kaynak eleştirisi yapmamakla birlikte Roma imparatorluğunun dönüm noktalarını doğru tespit etmiş ve bu dönüm noktalarını bir şirketin geçirdiği değişimlere benzeterek anlatmayı başarmıştır. Çevirisi başarılı ve dili akıcı bir kitaptır.

Ali Güveloğlu¹

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Eski Çağ Tarihi anabilim Dalı), Rize. E-posta: ali.guveloglu@erdogan.edu.tr